

1. Jak se v Německu dostala k moci nacistická strana (NSDAP)?

Nacistická strana představovala po svém vzniku jednu z mnoha nacionalistických a antisemitských politických uskupení, které **po první světové válce těžily z odporu německé veřejnosti vůči ponižujícím mírovým podmínkám**. Pokus NSDAP o převrat v listopadu 1923 v Mnichově, který byl krvavě potlačen, neměl již od začátku velkou šanci na úspěch. Růst popularity NSDAP přichází až počátkem třicátých let v souvislosti s hospodářskou krizí, kdy ji volí lidé zklamaní z dosavadní politiky demokratických stran a NSDAP tak v červenci 1932 získává více než 37 procent hlasů. Velkou roli v tomto úspěchu měla **propagovaná kampaň** a též taktika vedení strany, které se obratně dokázalo **spojovat s nedávnými protivníky** a sbírat protestní voličské hlasy. Přestože spolupráce s komunisty na podzim 1932 vedla k poklesu volebního zisku NSDAP na 33 procent, v lednu následujícího roku byl její předseda Adolf Hitler jmenován říšským kancléřem. Nacisté sice zpočátku neměli v Hitlerově kabinetu většinu, ale postupně přinutili ministry z jiných pravicových stran buď odstoupit, nebo je „přetáhli“ do svých řad.

2. Kým byl Adolf Hitler, než vstoupil do politiky?

Mladý Adolf Hitler byl politický dobrodruh, který před první světovou válkou žil jako bezdomovec ve Vídni a živil se malováním obrazů pro turisty. Ačkoliv pocházel z Rakouska, za první světové války sloužil v německé armádě a po válce se vydal na politickou dráhu. **Měl bezesporu charisma a dokázal svým řečnickým projevem strhnout masy**. Sám se cítil být zneuznaným umělcem, zároveň byl vegetariánem a abstinentem. Je zodpovědný za rozpoutání nejkrvavějšího konfliktu v lidských dějinách a též za vyvraždění šesti milionů Židů.

3. Kdo byl Joseph Goebbels? Jakou funkci zastával v nacistické straně a ve vládě Adolfa Hitlera?

Goebbels byl absolventem předních německých univerzit a nesporně inteligentním a talentovaným člověkem. Před vstupem do NSDAP se živil jako nepřilíživě úspěšný novinář. Měl též literární ambice, ale o jeho hry a romány nebyl velký zájem. Kdyby se nepřipojil k nacistickému hnutí, patrně bychom o něm nikdy neslyšeli. Přestože pocházel z Porýní, byl v listopadu 1926 jmenován župním vedoucím (gauleiterem) NSDAP pro

Berlín. Díky jeho aktivitám zde nacisté začali získávat stále větší podporu. V dubnu 1930 se stal **vedoucím stranické propagandy a hlavním stratégem následných volebních kampaní NSDAP**. V Hitlerově kabinetu nepůsobil od počátku, ale až od poloviny března 1933, kdy byl jmenován do čela **nově zřízeného ministerstva propagandy a lidové osvěty**.

4. Jaký vztah měl Goebbels k Adolfu Hitlerovi?

Goebbels podle nejnovějších zjištění trpěl poruchou osobnosti známou jako narcismus a k Hitlerovi vzhlížel jako k **určujícím principu svého života**. Právě díky Hitlerovi a oceňování z jeho strany v sobě dokázal průměrný žurnalista Goebbels najít netušené schopnosti, touha po uznání ze strany „vůdce“ jej stimulovala k větším výkonům. Hitler zasahoval i do Goebbelsova osobního života – zakázal mu například kontakt s českou herečkou Lídou Baarovou. Goebbelsovův manželský svazek, ze kterého vzešlo šest dětí, byl propagandou prezentován jako vzorové německé manželství, kde milenecký poměr nemohl existovat. Po Hitlerově smrti spáchal se svojí manželkou sebevraždu a zároveň nechal otrávit všechny své děti, jelikož nechtěl, aby vyrůstaly ve světě bez „vůdce“.

5. Proč je Goebbels nazýván mistrem propagandy?

Goebbelsovy propagandistické postupy byly ve své době velice účinné. On sám prohlásil, že **jediným kritériem toho, zda je propaganda dobrá, je její úspěšnost**. Za špatnou pak označil každou propagandu, která nevede k vytýčenému cíli. Dá se říci, že Goebbels **používal principy moderní reklamy** – kdybychom v některých jeho projevech zaměnili slovo „propaganda“ za slovo „reklama“, vytvořili bychom příručku pro marketing.

6. Na jakých principech byla založená nacistická propaganda?

Goebbels především požadoval, aby byla **propaganda podprahová**. Tvrdil, že propaganda působí pouze tehdy, když si ji její příjemce neuvědomuje. V momentě, kdy se propaganda stává otevřenou, přestává dle Goebbelse působit. Proto v hitlerovském Německu nevniklo mnoho otevřeně propagandistických děl, ale spíše snímky, které nacistické myšlenky hlásaly nepřímou a skrytým. Například snímek Žaluji propagoval eutanázii nevléčitelně nemocných, aniž se v něm objevil jediný záběr odkazující na nacistickou ideologii. Protižidovský film Žid Süss byl „maskován“ jako histo-

rický kostýmní velkofilm a obdobně měl být vnímán i Goebbelsův nejnákladnější propagandistický produkt, film Kolberg – po zhlédnutí příběhu zasazeného do napoleonských válek měli němečtí diváci po vzoru filmových postav vzdorovat postupujícím spojeneckým vojskům do posledního dechu.

7. Jakou roli hrála nacistická propaganda ve druhé světové válce?

Úloha nacistické propagandy se postupně proměňovala. Na počátku získávala nacistickým myšlenkám nové davy stoupců, po vypuknutí válečného konfliktu pak měla vyvolávat u německého obyvatelstva nenávist vůči příslušníkům států, se kterými nacisté bojovali (Francouzům, Britům, Američanům, Sovětům). Měla též ospravedlnit nacistickou vyhlazovací politiku vůči Židům a vyvolat ve společnosti vůči této pronásledované skupině nenávist. V závěru války měla propaganda mobilizovat německou společnost k odporu vůči postupu nepřátelských jednotek na německé území a semknout tak „německou národní spolidnost“ kolem nacistických vůdců. V samotném závěru války pak nacisté vytvářeli propagandistická díla, jež měla skrýt jejich válečné zločiny.

8. Byla nacistická propaganda mířena také proti Čechům?

Češi se stali obětí nacistické propagandy nejprve na podzim 1938, když nacisté líčili Československo jako zemi prorostlou „židobolševismem“, která terorizuje sudetské Němce. V roce 1942 pak byl natočen film Zlaté město, který varoval před sňatky Němců s českým etnikem a jeho reprezentanty vykresloval jako proradné, prospěchářské a alkoholu holdující podvodníky. I když byl film natáčen v Praze, veřejně nebyl v protektorátu nikdy promítán a vidět jej mohli pouze členové NSDAP ve zvláštních stranických kinech. Film měl vyvolat u diváků nenávist vůči Čechům, ale zároveň utlumit případné sympatie Němců při plánovaném vysídlení českého etnika na Východ.

V protektorátu vznikl také jeden český propagandistický film – stříhový dokument Kolesa dějin (1945), který již ale nebyl uveden do kin. Historický hraný film Svatý Václav, který měl českého knížete interpretovat jako kolaboranta, nebyl dokončen. **Nacistické myšlenky ale podprahově v některých českých filmech nalezneme** (Jan Cimbura, Velká přehrada).

Největší nacistickou propagandistickou akcí na území protektorátu byla jednoznačně veřejná **kampaně po atentátu na Heydricha**. V jejím rámci vyjadřovaly statisíce Čechů na veřejných prostranstvích českých a moravských měst údajné pohoršení nad útokem na zastupujícího říšského protektora. Akce byla prezentována jako „dílo rozhořčených Čechů“, ve skutečnosti ji organizovali nacističtí propagandisté z Úřadu říšského protektora. Odmítnutí účasti mohlo být označeno za schvalování atentátu a mohlo vést až k trestu smrti.

9. Podíleli se na nacistické propagandě i Češi?

Některé české herečky jako Lída Baarová, Adina Mandlová nebo Zita Kabátová ztvárnily role v německých filmech. Jednalo se však o **filmy, které otevřeně nehlásaly nacistické myšlenky**. Obdobně pro německou filmovou společnost Prag Film natočili několik filmů čeští režiséři Martin Frič a Miroslav Cikán, jednalo se však opět o „apolitické“ komedie (není bez zajímavosti, že oba tito režiséři natáčeli později v padesátých letech také komunistické propagandistické filmy). Čeští umělci byli v německých filmech uvedeni pod pseudonymy (Cikán jako Friedrich Zittau, Kabátová jako Maria von Buchlow). Jediným českým hercem, který hrál v otevřeně propagandistickém německém filmu, byl specialista na negativní postavy Vladimír Majer. Za roli velitele sovětské tajné policie ve filmu GPU (1942, režie Karl Ritter) byl po válce odsouzen k tříměsíčnímu vězení. Později byl ale osvobozen, jelikož se nepodařilo prokázat, že by se o účinkování v tomto filmu dobrovolně přihlásil. Někteří čeští umělci byli sice po válce veřejně obviňováni ze spolupráce na nacistické propagandě, **postupně však byli těchto nařčení všichni zproštěni**.

Odpovědi na otázky vypracoval:

Petr Koura, ústav českých dějin FF UK v Praze

Odkazy:

Holocaust.cz

www.holocaust.cz

Moderní dějiny

www.moderni-dejiny.cz

Památník Terezín – Školákem v protektorátu

<http://skolakemvprotektoratu.pamatnik-terezin.cz>

Paměť národa

www.pametnaroda.cz

Doporučená literatura:

BAAROVÁ, L.: *Života sladké hořkosti*. Librex, Ostrava 1998.

DUFFACK, J., J.: *Dr. Joseph Goebbels. Poznání a propaganda*.

Komentovaný překlad vybraných projevů. Naše vojsko, Praha 2002.

GOEBBELS, J.: *Joseph Goebbels – Deníky*. Naše vojsko, Praha 2009–2010.

KAŠPAR, L.: *Český hraný film a filmaři za protektorátu: propaganda, kolaborace, rezistence*. Libri, Praha 2007.

LONGERICH, P., CINKE, V.: *Goebbels: úplná biografie ministra propagandy Třetí říše*. Grada, Praha 2003.

MOTL, S.: *Lída Baarová & Joseph Goebbels: prokletá láska české herečky a ďáblova náměstka*. Eminent, Praha, 2009.

REICHEL, P.: *Svůdný klam Třetí říše – fascinující a násilná tvář fašismu*. Argo, Praha 2004.

TAYLOR, R.: *Filmová propaganda: Sovětské Rusko a nacistické Německo*. Academia, Praha 2016.

ŽITNÝ, R.: *Protektorátní rozhlasový skeč: Jak zlomit vaz (nejen) králi komiků*. BVD, Praha 2010.

Poslední aktualizace 08/2016